

**GMINNY PROGRAM
WSPIERANIA
RODZINY NA LATA
2023 - 2025**

Bochnia, 2023

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	3
I. Podstawa prawna	4
II. Główne założenia	5
III. Zarys diagnozy sytuacji rodzin w Bochni	6
1. O rodzinie	6
2. Rodzina a bezrobocie	9
3. Rodziny korzystające z pomocy społecznej	10
4. Rodzina w świetle danych placówek oświatowych	15
5. Nadzór kuratorski	18
6. Uzależnienia w rodzinie	19
7. Przemoc w rodzinie	24
8. Dzieci w placówce wsparcia dziennego	25
9. Piecza zastępcza	25
IV. Obszary problemowe	27
V. Adresaci Programu	33
VI. Cele Programu	33
VII. Realizacja	34
VIII. Finansowanie	37
IX. Ewaluacja i sprawozdawczość	37
X. Spis tabel	38

WPROWADZENIE

Rodzina uznawana jest za pierwsze i najistotniejsze środowisko rozwoju osobowości człowieka. Ma za zadanie przekazanie informacji o świecie, normach, wartościach i zasadach poprawnego funkcjonowania w społeczeństwie. W rodzinie zarówno dziecko, jak i osoba dorosła zaspokajają swoje podstawowe potrzeby.

Rodzina jako instytucja społeczna pozostaje w kręgu ciągłego zainteresowania socjologów, psychologów, pracowników socjalnych, pedagogów oraz przedstawicieli innych dziedzin nauki i praktyki. August Comte, którego definicja rodziny jest jedną z częściej przytaczanych, określał ją jako podstawową grupę społeczną, na której opiera się społeczeństwo.

Jedną z najistotniejszych funkcji rodziny jest wychowanie dzieci. We współczesnych rodzinach coraz częściej obserwuje się trudności z prawidłową realizacją zadań wychowawczych. Niesie to za sobą szereg zagrożeń dla dobrego rozwoju i wchodzenia w dorosłe życie dzieci w nich wychowywanych. [Pedagogika Społeczna, red. Pilch, I. Lepalczyk, W-wa, 1995].

Dla:

- dobra dzieci, które potrzebują ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, wzrastania w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia,
- w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności,
- dobra rodziny, która jest naturalnym środowiskiem rozwoju i dla dobra wszystkich jej członków,
- w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami [Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej] uchwala się Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2023 – 2026.

I. PODSTAWA PRAWNA

Zadania dotyczące wspierania rodziny opisane są przede wszystkim w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r. (Dz. U. 2022, poz. 447 t.j.). Zgodnie z art. 176 pkt 1, powyższej ustawy do zadań własnych gminy należy: opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny; tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny; tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez: zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa, organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających, prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci. Do obowiązków gminy należy także ponoszenie kosztów związanych z działaniem rodzin wspierających; współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym; sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy. Zgodnie z art. 179 ust. 2 cytowanej ustawy gminne programy wspierania rodziny uchwalane są przez radę gminy.

Oprócz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, działania dotyczące wsparcia rodziny regulowane są także w innych obowiązujących aktach prawnych, w tym:

- Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
- Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie
- Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
- Ustawie z dnia 29 kwietnia 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Jednocześnie opracowanie i realizacja niniejszego Programu zostały zawarte w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Bochnia na lata 2017-2026, cel nr 1.1.3. przyjętej uchwałą Nr XXXII/266/17 Rady Miasta Bochnia z dnia 30 marca 2017 r.

II. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA

Głównym założeniem niniejszego programu jest funkcjonowanie spójnego systemu wsparcia dzieci i rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w celu przywrócenia im zdolności do funkcjonowania. Cel ten może zostać osiągnięty poprzez wzmocnienie roli i funkcji rodziny, rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych oraz zapewnienie bezpieczeństwa dziecku i rodzinie. Realizowane w ramach Programu zadania koncentrować się będą nie tylko na dziecku, ale również na całej rodzinie. Program zakłada dalsze integrowanie, rozwój i wzmocnienie działań instytucji i organizacji działających w Bochni w zakresie wspierania rodziny.

Realizacja zadań Programu ma zapobiegać kryzysom funkcjonowania rodziny, których konsekwencją może być umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej, a także praca z rodzinami, z których dzieci – na skutek przeżywanego kryzysu - zostały czasowo umieszczone poza rodziną, w celu przywrócenia warunków pozwalających na ponowne podjęcie ich wychowywania przez rodziny biologiczne.

III. ZARYS DIAGNOZY SYTUACJI RODZIN W BOCHNI

1. O rodzinie

Refleksja nad rodziną trwa od czasów starożytnych czego potwierdzeniem są, do dziś aktualne, słowa Arystotelesa, który uważał, że w rodzinie jak w soczewce odzwierciedla się kondycja całego społeczeństwa. Również dziś jednym z kryteriów oceny państw czy miast jest jakość realizowanej polityki rodzinnej. O jakości i poziomie życia bocheńskich rodzin wnioskować można biorąc pod uwagę m.in. twarde wskaźniki, a więc: dane demograficzne, liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej, liczbę rodzin, w których z powodu przemocy interweniowały służby społeczne, liczbę dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, liczbę rodzin objętych nadzorem kuratorów czy pomocą asystentów rodziny. Liczbowe wskaźniki kondycji rodziny wymagają komentarza jakościowego, a więc spojrzenia na instytucjonalne możliwości wspierania rodzin dysfunkcyjnych oraz ofertę dla rodzin wydolnych, prawidłowo funkcjonujących lecz przeżywających naturalne kryzysy rozwojowe. Najcenniejsze wnioski na temat bocheńskich rodzin płyną jednak z doświadczeń osób bezpośrednio zaangażowanych w ich sprawy.

Zjawiskiem mającym dalekosiężne skutki dla kształtu polityki rodzinnej są utrwalające się zmiany struktury polskich rodzin. Kiedyś naukowe opracowania przywoływały twierdzenie, że miejsce wielopokoleniowej rodziny zajęła rodzina nuklearna złożona z małżonków i dzieci. Dziś nadużyciem nie będzie stwierdzenie, że oprócz rodziny tradycyjnej funkcjonuje wiele alternatywnych jej form, że pojęcie rodziny podlega ciągłym redefinicjom, co stawia nowe wyzwania dla polityki społecznej w zakresie ochrony macierzyństwa (rodzicielstwa).

Obecnie wiele dzieci w Polsce to dzieci urodzone poza małżeństwem, częściej też wychowywane w rodzinie niepełnej. Samotne rodzicielstwo niejednokrotnie ma charakter deklaracyjny, bowiem rodzice tworzą, nieformalne związki partnerskie. Częściej też obserwowalne są tzw. rodziny „patchworkowe”, tworzone przez pary samotnych rodziców z dziećmi.

Powyższa sytuacja nie sprzyja stabilności rodziny i realizowaniu przez nią podstawowych funkcji, które pomimo przemian struktury rodziny pozostają niezmiennie.

Rodzina to naturalne i najbardziej optymalne środowisko rozwoju człowieka. Zakładamy, że powinna być miejscem, w którym każdy człowiek ma możliwość zaspokajania swoich potrzeb, w którym dzieci mają warunki do harmonijnego rozwoju.

Prawidłowo funkcjonująca rodzina powinna zatem, w sposób wystarczająco dobry, zaspokajać podstawowe, zarówno biologiczne, jak i psychologiczne potrzeby swoich członków. W rodzinie realizują się potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, miłości i uznania, bycia ważnym i akceptowanym. Rodzina jest także miejscem kultywowania i przekazywania dzieciom systemu wartości, obowiązujących norm postępowania, wzorców zachowania koniecznych dla właściwego funkcjonowania i radzenia sobie w życiu. Rodzina realizuje zadania socjalizacyjne poprzez uczenie młodego pokolenia pełnienia ról społecznych oraz przygotowuje do odpowiedzialnego, dorosłego życia.

Nie wszystkie rodziny realizują swoje funkcje w sposób prawidłowy, nie wszystkie dzieci wychowują się w warunkach optymalnych dla ich rozwoju. Część bocheńskich rodzin to rodziny dysfunkcyjne. Zaburzenia realizacji funkcji rodziny występują zarówno na skutek czynników zewnętrznych, takich jak niskie płace, wzrost kosztów życia i utrzymania rodziny czy trudne zdarzenia losowe, ale również z powodu pewnych uwarunkowań indywidualnych poszczególnych członków rodziny, np.: utrata zdrowia fizycznego bądź psychicznego, rozłąka ze względu na pracę za granicą, uzależnienia, brak kompetencji rodzicielskich, przeżywanie różnych osobistych problemów i kryzysów rozwojowych, niski potencjał w obszarze umiejętności radzenia sobie z przeciwnościami losu, przykre doświadczenia wychowywania się w trudnej rodzinie generacyjnej, zaburzenia osobowości itp. Przemiany kulturalno - gospodarcze warunkujące życie społeczeństwa spowodowały wzrost liczby osób bezradnych, którym problemy dnia codziennego sprawiają trudność. Zmiany życia rodzinnego powodują destabilizację, której skutkiem jest pojawienie się problemów opiekuńczo - wychowawczych, uzależnień i izolacji społecznej. Zaburzone więzi rodzinne wpływają na strukturę rodziny, prawidłowe stosunki między jej członkami, integralność, poczucie bezpieczeństwa, rozwój dziecka i jego zdolność do adaptacji.

Z uwagi na złożoność zjawiska lapidarna i syntetyczna diagnoza problemów rodziny jest trudna. Chcąc rozpoznać jej trudności możemy czerpać z literatury przedmiotu, analizować dane zastane, jak również (co szczególnie cenne) czerpać z zasobów wiedzy i doświadczenia zawodowego m. in. pracowników służb społecznych, oświaty i służby zdrowia.

Dane z Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. do dnia zakończenia prac nad programem nie zostały podane. Nie można zatem, przytoczyć aktualnych informacji statystycznych. Ostatnie dane dostępne z Narodowego Spisu Powszechnego pochodzą z 2002 r. i dostarczają jedynie orientacyjnych danych o strukturze ludności miasta.

Tabela 1. Struktura gospodarstw domowych wg Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Małżeństwa			Partnerzy			Matki	Ojcowie
		razem	bez dzieci	z dziećmi	razem	bez dzieci	z dziećmi	z dziećmi	z dziećmi
<i>Rodziny ogółem w gospodarstwach domowych</i>	7898	6378	1484	4896	57	25	32	1280	183
<i>jednorodzinnych (jednopokoleniowych)</i>	7050	5794	1234	4560	49	23	26	1044	163
<i>dwurodzinnych (dwupokoleniowych)</i>	802	554	236	318	8	2	6	220	20
<i>trzywięcejrodzinnych (wielopokoleniowych)</i>	46	30	12	18	-	-	-	16	-

Źródło: Dane GUS, NSP 2002

Na terenie całego kraju żyło wówczas 10 457 617 rodzin, w Małopolsce było ich 849 844, w powiecie bocheńskim 24 890. W samym Mieście Bochnia żyło w ten czas 7 898 rodzin, z czego 6 378 to małżeństwa, 57 to partnerzy oraz 1 463 rodziców samotnie wychowujących dzieci, w tym: 1 280 to matki z dziećmi, a 183 rodziny to ojcowie z dziećmi. Zdecydowana większość funkcjonowała w jednorodzinnych gospodarstwach domowych, do rzadkości należą rodziny żyjące w strukturach trzypokoleniowych gospodarstwach domowych i większych.

Wydział Ogólny i Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bochnia prowadzi rejestr dotyczący liczby gospodarstw domowych. Na potrzeby niniejszego programu zostały udzielone informacje, wskazujące, że w 2022r. na terenie miasta Bochnia zarejestrowano 8806 gospodarstw domowych. Nadmienić należy, iż liczba ta to dana jednostka adresowa, do której przypisane są osoby zameldowane na pobyt stały i czasowy.

Liczbę rodzin z dziećmi, które zamieszkują na terenie miasta, na potrzeby niniejszego dokumentu, orientacyjnie szacujemy na podstawie danych dotyczących liczby udzielonych świadczeń wychowawczych 500+. W 2021 roku udzielono 65031 świadczeń dla 3672 rodzin, w 2022 roku świadczenie wypłacono dla 3274 rodzin (dot. okresu zasiłkowego od 1.01.2022r. do 31.05.2022r.)

2. Rodzina a bezrobocie

Bezrobocie nie tylko samo w sobie jest problemem społecznym, leży także u podstaw wielu innych problemów. W oparciu o dane z Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni można stwierdzić, że stopa bezrobocia w Polsce spadła w przeciągu ostatnich siedmiu lat z 6,2% w grudniu 2016 roku do 3,4% w październiku 2022 roku¹. Na podstawie analizy danych statystycznych Powiatowego Urzędu Pracy w Bochni można uznać, że zjawisko bezrobocia systematycznie zmniejsza swój rozmiar. Zmienia się jednak struktura osób bezrobotnych.

Tabela 2. Bezrobocie w Gminie Miasta Bochnia w latach 2016-2022

Rok	Ogółem	Stopa bezrobocia w% (dane dla powiatu bocheńskiego, obliczana przez PUP, stan na XII)	Osoby długotrwale bezrobotne	Osoby bezrobotne poniżej 30 r.ż./w tym, poniżej 25 r.ż.	Osoby bezrobotne pow.	Osoby samotnie wychowujące dzieci do 18 r.ż.	Osoby posiadające co najmniej 1 dziecko do 6 r.ż.	Osoby posiadające co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne poniżej 18 r.ż.	Osoby po odbyciu kary pozbawienia wolności	Niepełno-sprawni	Kobiety
2016	775	6,2	463	204 /99	207	b.d.	164	1	b.d.	56	464
2017	667	5,2	393	160/67	172	b.d.	157	0	b.d.	58	481
2018	585	4,5	352	143/61	154	b.d.	150	1	b.d.	48	395
2019	364	2,6	178	82/42	109	b.d.	70	1	b.d.	39	343
2020	548	4,1	158	255/b.d.	124	b.d.	74	0	b.d.	49	297
2021	473	3,7	206	264/b.d.	106	b.d.	56	1	b.d.	39	265
2022	387	3,4 (stan na 22.10.2022r.)	194	245/b.d.	113	b.d.	61	0	b.d.	53	223

Źródło: <http://bochnia.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analazy>

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym i gospodarczym naturalnym dla gospodarki wolnorynkowej. Jego wskaźniki będą się zmieniać w zależności od sytuacji gospodarczej, jednak dotychczasowe obserwacje zjawiska pozwalają wskazać, że do grup szczególnego ryzyka należą osoby o niskim poziomie kompetencji i osoby długotrwale bezrobotne. Bezrobocie rodzi nie tylko skutki indywidualne, ale i takie, które definiuje się jako problemy społeczne. W rodzinie z problemem bezrobocia pojawiają się trudności finansowe, napięcie emocjonalne, frustracja, konflikty. Obniżeniu ulega poziom zaspokojenia potrzeb natury

¹ <http://bochnia.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analazy> (stan na 3.02.2023r.)

socjalno-bytowej. W konsekwencji bezrobocia, w rodzinach nim doświadczonych, dochodzi do zaburzeń realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Trudno bowiem o stworzenie poczucia bezpieczeństwa materialnego i atmosferę spokoju. Zorientowanie na przyszłość myśli i działań w sytuacji niepewności najbliższej przyszłości również może być zadaniem trudnym. Obniżeniu ulega poziom zaspokojenia potrzeb dzieci, zarówno podstawowych jak i rozwojowych w tym np.: edukacyjnych.

Niezależnie od przyczyn bezrobocia rodziców, troska o dobro dzieci wychowujących się w rodzinach z problemem bezrobocia jest bardzo istotna i należy ją wpisać w politykę społeczną gminy oraz w działalność instytucji oświatowych i kulturalnych.

Naprzeciw potrzebom bocheńskich rodzin, również tych o mniejszych zasobach, wychodzą działające na terenie miasta instytucje, których oferta jest bezpłatna lub nie wymaga angażowania wielu środków finansowych. W 2022 roku Urząd Miasta Bochnia uczestniczył w realizacji systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi poprzez kontynuację wydawania Kart Dużej Rodziny (wydano 310 Karty Dużej Rodziny, 17 Bocheńskich Kart Rodzinnych). Ponadto Miejski Zespół Edukacji do końca czerwca 2022r. przyznawał corocznie stypendia szkolne (zgodnie z ustawą o systemie oświaty) dla uczniów z rodzin, w których dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 600zł. Od października 2022r. obowiązek ten został przeniesiony na barki Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni. W 2022r. w/w świadczenie zostało łącznie wypłacone dla 103 dzieci.

W organizację czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w tym z rodzin ubogich, zaangażowany jest również Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Bochni realizujący przez cały rok plan imprez ogólnodostępnych. Miejski Dom Kultury w Bochni oraz Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna także włączają się w organizację czasu wolnego poprzez planowanie i realizowanie wielu zajęć nieodpłatnych i ogólnodostępnych.

3. Rodziny korzystające z pomocy społecznej

Informacji na temat sytuacji bocheńskich rodzin dostarczają dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni. W 2022 r. z pomocy społecznej korzystało 635 rodzin, w których łącznie żyło 1334 osób.

Tabela 3. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2017-2022

<i>Rok</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>
<i>Liczba rodzin</i>	776	735	769	642	706	635
<i>Liczba osób w rodzinach</i>	1807	1630	1587	1349	1436	1334

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bochni

Na przestrzeni ostatnich 6 lat liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej ma charakter sinusoidalny. W 2020 roku zarejestrowano duży spadek w porównaniu do 2019. Kolejno w 2021 roku nastąpił wzrost i zmniejszenie w minionym roku.

W spostrzeżeniach zarówno pracowników socjalnych, jak i innych specjalistów działających na rzecz rodziny i dziecka, akcentowane jest pogłębianie się zaburzeń funkcjonowania wielu rodzin. Hasło to mieści w sobie m.in. kryzys struktury rodziny przejawiający się w:

- ➔ rosnącej liczbie rozwodów,
- ➔ powstawaniu tymczasowych konkubinatów zorientowanych na wspólne życie jedynie do czasu pojawienia się trudności,
- ➔ zaniedbaniach w sferze opieki i wychowania dzieci oraz nasilaniu się różnych form przemocy domowej.

Z analizy dostępnych danych (sprawozdawczość MOPS) oraz bieżących obserwacji wynika, że ubóstwo materialne nie jest już naczelnym powodem zwracania się o pomoc do MOPS.

Tabela 4. Typy rodzin objętych pomocą społeczną

	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Rodziny z dziećmi ogółem	97	101	85	414	420	365
w tym: o liczbie dzieci 1-3	82	88	75	316	332	292
o liczbie dzieci 4+	15	13	10	98	88	73
Rodziny niepełne ogółem	83	98	115	259	288	331
w tym: o liczbie dzieci 1-3	77	94	110	230	268	308
o liczbie dzieci 4+	6	4	5	29	20	23
Rodziny emerytów i rencistów	288	295	189	417	425	294
w tym: o liczbie osób 1	219	213	124	219	213	124
2	40	56	40	80	112	80
3+	29	26	25	118	100	90

Źródło: Opracowanie własne MOPS w Bochni

Tabela 5. Główne powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2020 - 2022

	Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
<i>Powód trudnej sytuacji życiowej</i>						
<i>Ubóstwo</i>	200	181	188	439	429	372
<i>Bezdomność</i>	14	16	21	14	18	22
<i>Potrzeba ochrony macierzyństwa</i>	28	27	28	162	145	145
<i>Bezrobocie</i>	133	131	137	387	369	355
<i>Niepełnosprawność</i>	225	247	184	401	418	325
<i>Długotrwała lub ciężka choroba</i>	252	318	240	498	569	438
<i>Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych</i>	124	110	79	378	335	228
<i>w tym:- rodziny niepełne</i>	48	51	36	161	157	97
<i>- rodziny wielodzietne</i>	24	9	10	143	51	73
<i>Alkoholizm</i>	51	50	-	79	80	-
<i>Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego</i>	9	4	7	14	8	11

Źródło: Opracowanie własne MOPS w Bochni na podstawie sprawozdań do MPiPS

Dane liczbowe zawarte w tabeli nr 5 wskazują, że na przestrzeni ostatnich trzech lat spadła liczba rodzin, którym została przyznana pomoc z uwagi na bezradność w sprawach opiekuńczo - wychowawczych. Niemniej jednak w dalszym ciągu na terenie Miasta Bochnia rejestrowane są rodziny przejawiające w/w dysfunkcje. Jest to poważna niewydolność rodziny wynikająca m.in. z niskiego poziomu kompetencji rodziców w zakresie organizowania życia rodziny, zarządzania budżetem domowym. W rodzinach tej kategorii wychowanie dzieci nie jest planowanym, świadomym procesem, ich potrzeby podstawowe jak i rozwojowe są marginalizowane, aspiracje edukacyjne nie są w wystarczającym stopniu pobudzane i moderowane. W konsekwencji tych trudności dzieci z rodzin dysfunkcyjnych są słabiej przygotowane do samodzielnego życia, osiągnięcia sukcesów osobistych, satysfakcjonującego funkcjonowania w rolach społecznych. Skutkiem tego zjawiska może być dziedziczenie statusu społecznego. Osoby dorosłe, które wywodzą się z rodzin dysfunkcyjnych, często nie posiadają dobrych wzorców, mają trudność w prawidłowym funkcjonowaniu w założonych przez siebie rodzinach.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku, zobligowała gminy do zapewnienia potrzebującym wsparcia asystentów rodziny. We współpracy z rodzinami oraz pracownikami socjalnymi asystenci opracowują i realizują plan pracy, którego ogólnym celem jest pomoc w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, psychologicznych, socjalnych. Ustawowym obowiązkiem jest zatem kontynuowanie pracy asystentów rodziny, którzy w roku 2022 świadczyli wsparcie 48 rodzinom, a w nich 89 dzieciom. Dane liczbowe zawarte w tabeli 6 wskazują, że w przeciągu ostatnich dwóch lat spadła liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny. Sytuacja ta może być wynikiem pozytywnego wpływu działań instytucji wspierających rodziny, które przyczyniają się do podniesienia ich kompetencji opiekuńczo - wychowawczych. Oznacza to, że pewna grupa rodzin, pilnie wymagających wsparcia otrzymała je i w sposób konstruktywny skorzystała z pomocy

Tabela 6. Wsparcie asystentów rodziny w latach 2016-2022

<i>Rok</i>	<i>Liczba asystentów rodziny</i>	<i>Liczba rodzin</i>	<i>Liczba dzieci w rodzinach</i>
2016	3	62	159
2017	3	65	157
2018	3	57	148
2019	3	57	146
2020	3	56	127
2021	3	64	138
2022	3	48	89

Źródło: Dane MOPS w Bochni

Praca asystentów rodziny służy udzielaniu rodzinie wszechstronnej pomocy tak, aby mogła ona poradzić sobie z trudnościami i w wystarczającym zakresie realizować zadania wynikające z funkcji rodziny. Wsparcie asystentów rodziny jest formą profilaktyki i przeciwdziałania takim zjawiskom pojawiającym się na gruncie życia rodzinnego, które obligują służby do umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Działania pomocowe realizowane przez asystentów prowadzone są również w sytuacji czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną. Wówczas ich celem jest przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i umożliwienie powrotu dziecka pod opiekę rodziców.

Efektywność pracy asystenta rodziny nie jest mierzona ilością rozwiązanych w czasie problemów rodziny. O sukcesie asystentury możemy mówić, gdy u klientów nastąpią zmiany w postrzeganiu siebie, swojego dotychczasowego działania i otaczającego świata. Wzmocnienie poczucia sprawstwa, kompetencji rodzicielskich, samodzielność w radzeniu sobie z trudnościami życia rodzinnego, ale też umiejętność zwracania się po pomoc, poprawa funkcjonowania dzieci w rodzinie i środowisku szkolnym to tylko przykłady efektów współpracy z asystentem rodziny. Wobec rodzin, w których podejmowane działania nie przynoszą pożądaných zmian oraz w szczególnie niepokojących sytuacjach zagrażających bezpieczeństwu dziecka, MOPS zwraca się do Wydziału Rodzinnego Sądu Rejonowego w Bochni lub do Prokuratury Rejonowej w Bochni z prośbą o podjęcie działań zgodnych z kompetencjami tychże instytucji.

W celu wzmocnienia działań pomocowych oraz ich koordynacji na rzecz niektórych rodzin objętych wsparciem asystenta powoływane są zespoły ds. pracy z rodziną. Zespoły tworzą się w celu planowania i realizacji komplementarnej pomocy dla danej rodziny.

W procesie swojego rozwoju rodziny przeżywają różnorodne trudności (długotrwała choroba, niepełnosprawność, przemoc, niewydolność wychowawcza, problemy w realizacji własnych funkcji). Nie wszystkie z nich dysponują zasobami pozwalającymi na konstruktywne rozwiązanie problemów. Z doświadczeń pracowników pomocy społecznej wynika, że wsparcie rodziny poprzez intensywną, zorientowaną na rozumienie, pogłębioną pracę socjalną oraz objęcie rodziny wsparciem asystenta, pozwalają na zaktywizowanie niejednokrotnie głęboko ukrytych naturalnych zasobów rodziny. Istotną kwestią jest również współpraca polegająca na wymianie doświadczeń i informacji pomiędzy pracownikami różnych instytucji w orbicie zainteresowania których pozostają bocheńskie rodziny. Adekwatny do problemu i sytuacji danej rodziny poziom wzajemnego zainteresowania działaniami podejmowanymi przez poszczególne instytucje pozwoliłby uniknąć dyfuzji odpowiedzialności a także sytuacji, w której brak spójności pomysłów na rozwiązanie kryzysu w rodzinie utrzymuje rodziny w stagnacji i dezorientacji.

4. Rodzina w świetle danych placówek oświatowych

Dane liczbowe pozyskane z placówek oświatowych w Bochni sugerują możliwy spadek liczba dzieci potrzebujących stałego wsparcia pedagogów szkolnych w związku z deficytem funkcjonowania rodziny. Wprawdzie informacja ta ma pozytywny odbiór, lecz metoda zbierania danych nie pozwala na wyciąganie jednoznacznych wniosków. Nie należy umniejszać działań mogących korzystnie wpłynąć na poprawę sytuacji rodziny, ani znaczenia ich kontynuowania. Zaniedbania w zakresie opieki nad dziećmi, deprawowanie ich potrzeb miłości, przynależności, uznania i akceptacji w rodzinie, jak również zaniedbanie edukacyjne, brak kontroli spędzania czasu wolnego i brak kontroli rodzicielskiej w zakresie aktywności w internecie przyczyniają się do występowania trudności wychowawczych, problemów w nauce oraz zachowań ryzykownych, takich jak np.: poszukiwanie akceptacji, zrozumienia i wsparcia w dewiacyjnych grupach nieformalnych zorientowanych na realizację swoich celów w sposób daleki od społecznie akceptowanego.

Tabela 7. Wsparcie udzielane rodzinom przez szkoły w latach 2021-2022

	Liczba porad i konsultacji dla rodzin		Liczba rodzin objętych wsparciem		Liczba dzieci objętych pomocą psychologa, pedagoga	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1	25	64	7	30	21	51
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2	386	281	75	20	231	103
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 4	189	163	42	28	148	30
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5	17	70	39	9	44	14
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 7	182	160	81	45	320	62
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy	b.d.	104	b.d.	9	b.d.	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z placówek oświatowych z terenu Miasta Bochnia (dane cząstkowe gromadzone były na potrzeby sprawozdawczości z realizacji GPWR)

Tabela 8. Wsparcie udzielane rodzinom przez przedszkola w latach 2021-2022

	Liczba porad i konsultacji dla rodzin		Liczba rodzin objętych wsparciem		Liczba dzieci objętych pomocą psychologa, pedagoga	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Miejskie Przedszkole nr 1	na bieżąco	2	120	1	25	0
Miejskie Przedszkole nr 2	b.d.	45	1	20	2	5
Miejskie Przedszkole nr 3	ok. 55	7	b.d.	0	15	0
Miejskie Przedszkole nr 4	2	4	6	1	11	1
Miejskie Przedszkole nr 5	12	35	2	0	25	25
Miejskie Przedszkole nr 6	14	102	b.d.	73	b.d.	10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych z placówek oświatowych z terenu Miasta Bochnia (dane cząstkowe gromadzone były na potrzeby sprawozdawczości z realizacji GPWR)

Jako przyczynę problemów wychowawczych z młodzieżą nauczyciele wskazują zaniedbania wychowawcze rodziny, negatywne oddziaływanie środowiska rówieśniczego oraz wpływ mediów na osobowość młodego człowieka. Trudności wychowawcze przejawiają się w nadmiernej ruchliwości, nadpobudliwości, agresji słownej oraz w braku zainteresowania nauką. Nauczyciele w trakcie spotkań z pracownikami socjalnymi zwracają szczególną uwagę na trzy czynniki związane z rodziną ucznia oddziałujące dotkliwie na jego rozwój. Pierwszy z nich to zmiana struktury rodziny z powodu rozvodu rodziców, drugi to deficyty rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, trzeci z kolei związany jest z obserwowanym przez nauczycieli przekazaniem przez rodziców odpowiedzialności za wychowanie dziecka na szkołę oraz inne instytucje². O problemach w sferze wychowawczej może świadczyć m.in. liczba dzieci przejawiających zaburzenia emocjonalne, wymagających wsparcia socjalnego, potrzebujących dożywiania w szkole. Placówki oświatowe przekazują sugestie, które mogłyby korzystnie wpłynąć na wsparcie rodzin tj. działania psycho-edukacyjne poprzez poszerzenie dostępności warsztatów dla rodziców i wychowawców; zwiększenie ilości różnych form edukacji i wsparcia dla rodziców; stworzenie możliwości bezpłatnej terapii zaburzeń funkcjonowania dzieci.

Na terenie miasta Bochnia funkcjonuje Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna im. Stefana Szumana. Na potrzeby niniejszego programu placówka przesłała informacje dotyczące udzielonego wsparcia, które analizowane są na lata szkolne. W roku szkolnym 2021/2022 w zasięgu jej wsparcia było 358 dzieci z terenu miasta Bochnia. Działania podejmowane przez Poradnię to szeroko rozumiana pomoc diagnostyczna i terapeutyczna, m.in. „Szkoła dla Rodziców”, warsztaty psychologiczne dla dzieci, terapia indywidualna i grupowa. Rodziny borykające się z trudnościami wychowawczymi mogą skorzystać z pomocy, która oferowana jest przez Ośrodek Pomocy Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci, zlokalizowany na ul. Poniatowskiego 25 w Bochni. Placówka w ramach swojej działalności oferuje kompleksową diagnozę psychologiczną i psychoterapię (indywidualną, grupową oraz rodzinną). Porady świadczone są bezpłatnie, w ramach kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia. Pacjenci przyjmowani są do 21 roku życia.

² Konstruując dokument Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych przeprowadzaliśmy badania sondażowe wśród bocheńskich nauczycieli szkół i przedszkoli. Wyniki ankiet pozostają nadal aktualne, o czym świadczą relacje nauczycieli i pedagogów, z którymi kontaktujemy się na co dzień realizując pracę socjalną.

5. Nadzór kuratorski

Oslabienie więzi międzypokoleniowych, rozluźnienie norm i obyczajów społecznych, ich pluralizm, różnorodność wpływów środowiskowych, chaos informacyjny, deficyty w zakresie realizacji podstawowych zadań rodzicielskich, uzależnienia powodują, że rodziny coraz częściej znajdują się w funkcjonalnym kryzysie. Potrzeby w zakresie prawnej ochrony dobra dzieci utrzymują się na podobnym poziomie od kilku lat, o czym świadczy liczba nadzorów kuratorskich w rodzinach.

Tabela 9. Liczba rodzin z dziećmi objętych nadzorem kuratorów sądowych

Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba rodzin	84	86	85	92	84	95	109

Źródło: Dane Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Bochni

Wydział Rodzinny Sądu Rejonowego w Bochni w ciągu ostatnich siedmiu lat prowadził 119 spraw o pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej oraz 193 spraw karnych wobec nieletnich (bez uwzględnienia spraw o przejawy demoralizacji). Na przestrzeni ostatnich trzech lat wzrosła liczba rodzin, w których koniecznym było wprowadzenie nadzoru kuratora sądowego.

Tabela 10. Liczba spraw prowadzonych w rodzinach

Sprawy:	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
- o pozbawienie, ograniczenie lub zawieszenie władzy rodzicielskiej	40	15	14	20	7	9	14
- sprawy karne nieletnich	31	15	27	41	25	26	28

Źródło: Dane Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Bochni

Dane te również obrazują istnienie kryzysu rodziny, szczególnie w zakresie realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz przemawiają za koniecznością podejmowania systemowych działań profilaktycznych i interwencyjnych na rzecz wspierania rodziny.

6. Uzależnienia w rodzinie

Z danych zebranych przez pracowników pomocy społecznej, Policji, pedagogów szkolnych oraz przedstawicieli innych podmiotów działających na rzecz rodziny wynika, że bocheńskie rodziny dotyka problem uzależnienia od alkoholu. Jednocześnie, częściej niż w latach ubiegłych, w rodzinach pojawiają się także uzależnienia od innych substancji psychoaktywnych, a także uzależnienia behawioralne – od hazardu, Internetu, gier komputerowych czy innych mediów.

Problem uzależnienia dotyka rodzin i osób z różnych środowisk, o różnym statusie materialnym. Dla wielu rodzin uzależnienie jest problemem krępującym i wstydlivym, nierzadko przez wiele lat ukrywanym. Ilościowe zdiagnozowanie zjawiska uzależnienia w mieście jest trudne. W celu zarysowania ogólnego kształtu zjawiska w tym miejscu podaje się tylko niektóre dane jego dotyczące.

W strukturach MOPS funkcjonuje Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy, który świadczy pomoc również osobom uwikłanym w przemoc. MPK w Bochni prowadzi działania z zakresu diagnozowania i rozpoznania problemu uzależniania, współuzależnienia oraz kierowania pacjentów do placówek leczenia odwykowego. Nadto pracownicy punktu skupiają się na motywowaniu i wspieraniu osób uzależnionych poprzez indywidualne rozmowy i spotkania terapeutyczne. Prowadzone są dyżury pracownika socjalnego, psychologa, prawnika i terapeuty.

Tabela 11: Wsparcie udzielane w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Osób Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy w latach 2016-2022

Rodzaj konsultacji	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
osoby uzależnione od alkoholu	360	333	337	305	262	253	283
osoby współuzależnione	28	33	38	26	25	27	37
konsultacje inne	37	33	21	31	24	12	13
Razem	425	399	396	362	311	292	333

Źródło: Dane MOPS gromadzone na potrzeby sprawozdawczości w latach 2016-2022

Osoby uzależnione, współuzależnione, dorosłe dzieci alkoholików, a także rodzice dzieci uzależnionych lub używających substancji w sposób szkodliwy, mogą zwrócić się po

wsparcie do Poradni Terapii Uzależnień i Współzależnienia funkcjonującej w ramach NZOZ przy ul. Ks. Józefa Poniatowskiego w Bochni. W ofercie poradni znajdują się bezpłatne konsultacje lekarza psychiatry, psychologa, pedagoga, terapia indywidualna oraz grupowa. W placówce dostępna jest również terapia par i terapia rodzinna. Ze wsparcia Poradni Terapii Uzależnień i Współzależnienia w Bochni od 2017r. do końca 2022 r. skorzystało łącznie 982 osób z problemem uzależnienia z terenu Miasta Bochnia. Instytucja wskazuje, że głównym problemem związanym z leczeniem uzależnień na terenie miasta Bochnia jest niewystarczający dostęp do świadczeń. Obecnie liczba osób oczekujących na rozpoczęcie terapii wynosi 98. Poradnia Terapii Uzależnień informuje, że od 2014 zwracała się do władz miasta Bochnia o wsparcie finansowe leczenia mieszkańców. Do nadal spotyka się z konsekwentną odmową motywowaną brakiem środków³.

Problem uzależnień rozpoznawany jest również przez Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W latach 2019 do 2022 roku MKRPA podejmowała działania wobec 156 osób⁴. Każdy ze złożonych do Komisji wniosków o podjęcie działań pomocowych wobec konkretnej osoby jest rozpatrywany w ciągu jednego miesiąca. Komisja pracuje w dwóch zespołach motywacyjnych, których celem jest nakłonienie osoby uzależnionej do samodzielnego podjęcia decyzji o terapii dziennej lub stacjonarnej. W sytuacji gdy zawodzą metody motywacyjne i perswazja, osoba uzależniona odmawia podjęcia leczenia a opinia biegłych potwierdza uzależnienie, MKRPA kieruje do Sądu Rejonowego w Bochni wniosek o zastosowanie wobec osoby uzależnionej przymusowego skierowania na leczenie. MKRPA realizuje również działania profilaktyczne organizując spotkania z uczniami szkół podstawowych.

Dokładny opis problemów związanych z nadużywaniem alkoholu, działań dotyczących zapobiegania uzależnieniom oraz ich indywidualnym i społecznym skutkom zawarty jest w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii.

Dzieci z rodzin borykających się z problemem alkoholowym doświadczają wielu traumatycznych przeżyć. W rodzinie alkoholowej często brakuje środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb, ograniczone bywają możliwości zaspokajania potrzeb wyższego rzędu. W rodzinie dominuje atmosfera niepokoju, napięcia, niepewności i lęku.

Dzieci z rodzin dotkniętych chorobą alkoholową często przedwcześnie wchodzą w rolę

³ Źródło: Dane Poradni Terapii Uzależnień w latach 2017-2022

⁴ Źródło: Dane MKRPA w latach 2019-2022

dorosłych, czują się inne, gorsze od rówieśników, nierzadko doświadczają przemocy. Doświadczenie życia w rodzinie z problemem alkoholowym pozostawia w nich piętno na całe życie. Niewłaściwe realizowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczej w tych rodzinach jest jedną z najczęstszych przyczyn pozbawiania lub ograniczania władzy rodzicielskiej oraz umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej.

7. Przemoc w rodzinie

Skala zjawiska przemocy w rodzinach jest niełatwa do oszacowania. Z danych MOPS, głównie przez pryzmat procedur NK, wynika, że spada liczba osób objętych wsparciem w związku z przemocą. Są to jednak dane dotyczące przemocy ujawnionej - na ogół w sytuacji, gdy eskalacja zjawiska w rodzinie jest tak duża, że jej członkowie zgłaszają problem lub reagują na nią osoby z najbliższego otoczenia. Wystąpienie zjawiska przemocy domowej angażuje zazwyczaj wiele lokalnych instytucji – policję, ośrodek pomocy społecznej, sąd, ośrodek interwencji kryzysowej, szkoły. Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie adresowany jest do wszystkich mieszkańców miasta, a jego celem jest zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy, zapewnienie pomocy rodzinom, pogłębianie wiedzy i doskonalenie umiejętności osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy, a także koordynacja działań podejmowanych na rzecz zapobiegania temu zjawisku. Ostatnie z wymienionych zadań ściśle wiąże się z Zespołem Interdyscyplinarnym ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie będącym podstawowym ogniwem systemu reagowania na zjawisko przemocy. Diagnostyce problemu przemocy w rodzinie oraz świadczeniu pomocy osobom uwikłanym w przemoc służy procedura „Niebieskiej Karty”.

Tabela 12. Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2016 – 2022

Działania	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
- interwencje domowe-ogółem	278	460	381	441	508	405	376
- interwencje domowe dotyczące przemocy w rodzinie – rozpoczęta procedura Niebieskie Karty	44	89	82	51	32	25	19
- osoby będące pod wpływem alkoholu w trakcie interwencji z względu na przemoc w rodzinie	26	b.d.	b.d.	6 <small>(dane niepełne)</small>	24	21	15

Źródło: Dane Komendy Powiatowej Policji w Bochni za lata 2016-2022 gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

W 2022 roku procedurę „Niebieskiej Karty” prowadzono w 64 rodzinach dotkniętych przemocą. Z danych KPP w Bochni wynika, że w roku 2021 i 2022 znacznie zmniejszyła się liczba interwencji domowych i liczba wszczynanych przez funkcjonariuszy Policji procedur „Niebieskiej Karty”. Na podstawie doświadczeń pracowników socjalnych można uznać, że procedura „Niebieskiej Karty” bywa narzędziem do rozgrywania konfliktu między małżonkami a także służy jako oręż do walki z małżonkiem podczas toczącej się sprawy rozwodowej.

Koordinacją działań pomocowych podejmowanych przez różne instytucje z terenu miasta zajmuje się Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy.

Tabela 13. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2016-2022

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba Niebieskich Kart, w tym założonych przez:		76	84	82	56	75	49	33
a)	Pomoc społeczną	19	19	12	11	17	10	6
b)	Policję	49	52	57	36	55	34	20
c)	Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	0	0	0	0	0	0	0
d)	Ochronę zdrowia	0	0	1	0	1	1	2
e)	Oświatę	1	5	1	1	1	2	0
f)	Ośrodek Interwencji Kryzysowej	7	8	11	8	1	2	5
Liczba zakończonych Niebieskich Kart		56	58	95	64	54	43	41
Liczba rodzin objętych działaniami Zespołu/grup roboczych		94	123	146	109	88	76	64
Liczba spotkań Zespołu		4	4	4	4	4	4	4
Spotkania grup roboczych		ok. 3/tydz.	4/tydz.	4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok. 4/tydz.	ok. 3-4/tydz.

Źródło: Dane Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

W ramach procedury do pracy z osobami doświadczającymi przemocy oraz stosującymi przemoc powołane są specjalne grupy, których zadaniem jest stworzenie indywidualnego planu pomocy rodzinie, jego realizacja i monitorowanie. W skład grup roboczych wchodzi w szczególności przedstawiciele jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, policja gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty oraz ochrony zdrowia.

Wsparcie dla osób doznających przemocy i stosujących przemoc świadczą również: działający w strukturach bocheńskiego MOPS Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy (dalej MPK-I) oraz Ośrodek Interwencji Kryzysowej (OIK). MPK-I nie ma w posiadaniu danych dotyczących udzielonej pomocy w w/w zakresie za rok 2022. Ośrodek Interwencji kryzysowej w 2022 roku udzielił wsparcia łącznie 343 osobom, w których skład wchodzi kobiety, mężczyźni i dzieci. Oferta

punktu to pomoc prawna, psychologiczna, terapeutyczna oraz doradztwo pracownika socjalnego. OIK z kolei, oprócz wsparcia indywidualnego, prowadzi grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy oraz grupy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc. Ponadto, interwencyjnie, zapewnia schronienie całodobowe dla osób doznających przemocy ze strony najbliższych.

Statystyka dotycząca zjawiska przemocy w rodzinie przedstawiona w tabeli 13 pokazuje malejące wartości liczbowe na co wpływa szereg zmiennych i trudno uznać je za pełne. Niezależnie od wartości liczbowych słusznym kierunkiem działań jest dalsze pogłębianie pracy socjalnej z rodzinami doświadczającymi problemu przemocy i uzależnień. Należy również kontynuować pracę z młodzieżą poprzez realizowanie działań z zakresu profilaktyki pierwszo-i drugorzędowej, a także kontynuować dobre praktyki wypracowane w ramach działających na terenie miasta jednostek, takich jak MKRPA, Straż Miejska, OIK, Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy.

8. Dzieci w placówce wsparcia dziennego

Dzieci i młodzież wychowujący się w rodzinach dysfunkcyjnych znajdują przyjazne miejsce w działającym w Bochni Miejskim Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”. Podopieczni placówki to dzieci z terenu Bochni wychowujące się w warunkach niekorzystanych dla rozwoju, w rodzinach zagrożonych wykluczeniem społecznym. Do najczęstszych trudności, problemów występujących w środowisku życia wychowanków MCDiM „Ochronka” zaliczyć można: rozbicie rodziny, emigracje zarobkowe rodziców, nadużywanie alkoholu przez opiekunów, brak czasu i zainteresowania dla dziecka ze strony rodziców, niski poziom umiejętności wychowawczych, występowanie zachowań noszących znamiona przemocy lub klimat przemocy, bezrobocie, ubóstwo.

Tabela 14. Trudności rodzin dzieci uczęszczających do MCDiM „Ochronka”

<i>Rodzaj trudności w rodzinie</i>	<i>% do ogółu rodzin*</i>							
	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>
problemy alkoholowe	60	60	40	40	20	60	60	17
samotnie wychowujący rodzic	40	20	50	50	20	30	30	21
przemoc domowa	30	30	7	7	10	30	20	17
przewlekła choroba rodzica	20	20	-	-	-	8	10	11
brak umiejętności wychowawczych	90	90	80	80	10	80	80	25
kryzysy rodzinne (rozstania rodziców, śmierć rodzica, problemy finansowe, nagła utrata pracy itp.)	35	90	90	90	90	90	95	38

*Dane nie sumują się do 100% - w jednej rodzinie występuje na ogół więcej niż jedna dysfunkcja

Źródło: Dane MCDiM „Ochronka” pozyskiwane na potrzeby sprawozdań z realizacji GPWR

Wsparcie świadczone dzieciom w MCDiM polega na pomocy psychologicznej, pedagogicznej, socjoterapeutycznej, profilaktycznej, pomocy w nauce, odkrywaniu i rozwijaniu talentów dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Ponadto umożliwia swoim wychowankom wyjazdy na wakacje, ferie zimowe i wycieczki. Jest to sprawdzająca się w społeczności lokalnej forma kompensowania braków środowiskowych. „Ochronka” zapewnia bezpieczne i przyjazne warunki pobytu młodzieży, strukturalizuje czas wolny i promuje wartościowe sposoby jego spędzania. W pomocy dzieciom stara się oddziaływać również na rodziny i korygować ich funkcjonowanie.

9. Piecza zastępcza

Zaburzenia funkcjonowania rodziny bywają na tyle poważne, że dalsze sprawowanie przez rodzinę opieki nad dzieckiem wiąże się ze zbyt dużym ryzykiem. Celem pracy asystentów jest motywowanie rodziców, opiekunów do prawidłowego realizowania przez nich funkcji opiekuńczych i wychowawczych tak, aby dziecko mogło wychowywać się w rodzinie biologicznej. W sytuacji braku zasobów niezbędnych do zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, istnieje możliwość umieszczenia go w pieczy zastępczej. W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, piecza może być sprawowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej (placówki opiekuńczo-wychowawcze). W rodzinach zastępczych umieszcza się dzieci, których rodzice

zostali trwale lub czasowo pozbawieni praw rodzicielskich lub gdy władza rodzicielska została im ograniczona. Na terenie miasta Bochnia w 2022 roku funkcjonowały 44 rodziny zastępcze (tabela 17), z czego większość stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (dziadkowie, starsze rodzeństwo).

Tabela 16. Liczba dzieci z terenu Miasta Bochnia umieszczonych w pieczy zastępczej

Rodziny zastępcze	Liczba dzieci						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>W rodzinach zastępczych:</i>							
- spokrewnionych	32	35	47	42	48	46	45
- niezawodowych	7	6	14	11	13	11	7
- zawodowych	2	4	4	2	0	0	3
<i>Rodzinnym Domu Dziecka</i>	6	8	1	10	16	11	8
<i>Placówkach opiekuńczo wychowawczych</i>	12	10	6	3	3	4	3
<i>Razem</i>	59	63	72	68	80	72	66

Źródło: Dane PCPR w Bochni gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

Tabela nr 16 wskazują, że od 2020r. spadła liczba dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej. Część wychowanków usamodzielniała się lub wróciła do rodzin biologicznych, część z nich trafiła do rodzin adopcyjnych. Od dwóch lat nie zmieniła się liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia.

Tabela 17. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia

Rodzaje rodzin	Liczba rodzin zastępczych						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>spokrewnione</i>	23	29	39	32	36	34	33
<i>niezawodowe</i>	6	7	11	7	9	8	9
<i>zawodowe</i>	1	1	1	0	0	0	0
<i>Rodzinnym Dom Dziecka</i>	2	2	2	3	2	2	2
<i>Razem</i>	32	39	53	42	47	44	44

Źródło: Dane PCPR w Bochni gromadzone sukcesywnie przez MOPS na potrzeby sprawozdawczości

IV. OBSZARY PROBLEMOWE

W ramach diagnozy sytuacji problemów i potrzeb bocheńskich rodzin przeprowadzono badania jakościowe w postaci spotkania konsultacyjnego z przedstawicielami różnych instytucji, które są mocno zaangażowane w działania na rzecz rodzin. Podczas rozmowy zadano pytania dotyczące określenia problemów/trudności i deficytów rodzin jak również przyczyn ich powstawania. Odpowiedzi zostały zebrane za pomocą przygotowanych arkuszy pracy i przedstawione poniżej.

<i>Lp.</i>	<i>Określenie problemu</i>	<i>Przyczyny Problemu</i>
1.	Uzależnienia w rodzinie: a) substancje psychoaktywne (alkohol, narkotyki)	a) -regulacja emocji/ mechanizm obronny - nieprawidłowe relacje rodzinne - wczesna inicjacja - łatwy dostęp - brak świadomości - przyzwolenie - nieprawidłowy proces socjalizacji i wychowania - akceptacja - wpływ grupy/ środowiska - obojętność - dziedziczenie predyspozycji - powszechność i popularność alkoholu

	<p>b) behawioralne</p> <p>(internet, media społecznościowe, gry komputerowe, hazard)</p>	<p>b)</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaspokojenie potrzeb społecznych - anonimowość - dostępność - akceptacja - brak zainteresowania ze strony rodziny - zmiany społeczno - kulturowe - presja medialna na określone zachowania - predyspozycje osobowościowe, niedojrzałość emocjonalna - kształtowane przez mass media i świat wirtualny wzorce społeczne - przyzwolenie i/lub zbyt późna reakcja rodziców.
2.	<p>Niewydolność wychowawcza</p>	<ul style="list-style-type: none"> -niewystarczające kompetencje wychowawcze -brak czasu i zainteresowania -przerzucanie odpowiedzialności za wychowanie dzieci na szkołę i inne instytucje - przesunięcie wartości z sfery emocjonalnej na materialną - konsumpcjonizm - wyuczona bezradność - nieodpowiednie postawy rodzicielskie - brak spójności w podejmowanych decyzjach - rozpad rodziny - wychowywanie dzieci w związku nieformalnym

3.	Problemy materialne	<ul style="list-style-type: none"> - niskie kompetencje ekonomiczne - dziedziczenie statutu - brak wykształcenia - brak doświadczenia zawodowego - brak motywacji - wielodzietność - niepełnosprawność - rodzina niepełna (brak jednego rodzica)
4.	Brak czasu poświęconego dzieciom	<ul style="list-style-type: none"> - brak wiedzy dotyczącej skutków zaniedbania emocjonalnego - nieumiejętność gospodarowanie czasem - wygórowane oczekiwania rodziców - przenoszenie wzorców zachowań - źle określone priorytety - pogoń za pieniądzem/karierą
5.	Rodziny niepełne	<ul style="list-style-type: none"> - emigracja - rozwody - nieumiejętność utrzymania stałej relacji - brak wiedzy dotyczącej skutków - zaburzony skład i struktura rodziny - akceptacji społeczna rodziny nieoparte na związku małżeńskim
6.	Nieumiejętność radzenia sobie z emocjami	<ul style="list-style-type: none"> - problemy psychiczne i somatyczne, - opór przed kontynuowaniem wsparcia specjalisty

		- choroba psychiczna lub fizyczna
7.	Trudność w utrzymaniu relacji pomocowej	- brak wiedzy o dostępnych formach wsparcia, - brak dostępności - obawa przed opinią publiczną - wstyd - problemy z przejściem przez cały proces pomocy
8.	Kryzysy wartości	- relatywizm moralny - dziedziczenie norm, zasad i wartości - choroba alkoholowa - zaburzenia emocjonalne - zniekształcone procesy poznawcze - pracoholizm - przemiany znaczenia rodziny
9.	Kryzysy rodzinne	- żałoba - rozwody - rozstania - konflikty - przenoszenie odpowiedzialności za sprawy dorosłych na dzieci - przeciążenie problemami - przeciążenie zadaniami - błędne założenia kluczowe

10.	Niewłaściwie spędzany czas wolny przez dzieci	<ul style="list-style-type: none"> - nieumiejętne gospodarowanie finansami - niewystarczające zaangażowania rodziców - niewystarczająca ilość bezpłatnych zajęć dla dzieci w środowisku - wzorce zachowań w otoczeniu społecznym rodziny - niedowartościowanie znaczenia sposobu spędzania czasu wolnego dla rozwoju i socjalizacji dziecka
11.	Niepełnosprawność, ciężka choroba dziecka w rodzinie	- schorzenia somatyczne i psychiczne

Zaprezentowane wyżej problemy funkcjonowania rodziny to rezultat spotkania konsultacyjnego przeprowadzonego w czasie przygotowywania niniejszego programu. Dane te zostały wykorzystane do zredagowania celu głównego i celów szczegółowych programu.

Ponadto w ramach spotkania konsultacyjnego zostały nakreślone potrzeby różnych instytucji, których zaspokojenie ma służyć efektywniejszej pracy na rzecz rodzin. Wskazano na:

- Szkolenia podnoszące poziom kompetencji pracowników instytucji wspierających.
- Większa elastyczność współpracy. Systematyczna wymiana informacji.
- Dostęp do wiedzy o zakresie działań i obowiązków instytucji wspierających.
- Potrzeba superwizji dla pracowników wszystkich instytucji pomocowych.
- Dodatkowe miejsca dla dzieci w placówkach opiekuńczo - wychowawczych. Tworzenie nowych form pieczy zastępczej.
- Dostępność do całodobowej pomocy specjalistów tj. pedagog/psycholog w sytuacji wymagającej interwencji w rodzinie.

W dokonanym powyżej zarysie diagnozy sytuacji rodzin w Bochni widoczne są powtarzające się dysfunkcje w zakresie wypełniania przez rodziny funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w realizacji tej funkcji spoczywa m.in. na jednostkach samorządu terytorialnego. Wsparcie to udzielane jest we współpracy z instytucjami działającymi na terenie miasta, np.: sądem, policją, instytucjami oświaty, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami społecznymi (art. 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Podejmując działania na rzecz rodziny, należy mieć na względzie podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawa dziecka. Pomoc rodzinie, zgodnie z zasadą subsydiarności, ma się opierać w pierwszej kolejności na jej zasobach i możliwościach oraz zasobach środowiska lokalnego.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa zadania, które należy podejmować na rzecz rodzin z trudnościami funkcjonowania. Wiele z nich jest już realizowanych w ramach działań instytucji i podmiotów funkcjonujących w mieście i mających kontakt z rodzinami. Dlatego też w niniejszym Programie wskazuje się ponownie na potrzebę ich rozwoju i wzmocnienia.

Działania w zakresie wspierania rodziny dotyczyć będą zatem następujących obszarów:

- wsparcie rodzin z dziećmi w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej;
- podejmowanie działań profilaktycznych i edukacyjnych na rzecz rodziny;
- koordynacja działań różnych instytucji działających ze środowiskami dysfunkcyjnymi;
- zmniejszanie skali zjawisk zaburzających prawidłowe funkcjonowanie rodziny: ubóstwo, bezrobocie, deficyty w obszarze prowadzenia gospodarstwa domowego, uzależnienia, przemoc domowa, brak lub niewystarczające kompetencje rodzicielskie.

V. ADRESACI PROGRAMU

Działania określone w niniejszym dokumencie kierowane są w szczególności do:

A. rodzin:

- bezradnych i/lub niewydolnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- przeżywających kryzysy
- zagrożonych rozpadem, demoralizacją
- uwikłanych w problem przemocy i/lub uzależnienia
- rodziny z dziećmi w tym z dziećmi niepełnosprawnymi lub ciężko chorymi.

B. dzieci i młodzieży, szczególnie:

- z rodzin dotkniętych kryzysem i rodzin dysfunkcyjnych
- przejawiających trudności wychowawcze

VI. CELE PROGRAMU

Cel główny:

Wspieranie rodzin z terenu Gminy Miasta Bochnia przeżywających trudności w wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w celu przywrócenia zdolności do ich pełnienia i profilaktyka.

Cele szczegółowe:

1. Realizacja systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi
2. Wzmacnianie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych
3. Świadczenie pomocy dzieciom i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub zagrożonych kryzysem
4. Profesjonalizacja i integracja działań na rzecz wspierania rodziny oraz rozwój usług społecznych na rzecz dziecka i rodziny.

VII. REALIZACJA

Nr celu	Zadanie do realizacji	Realizator	Sposób weryfikacji
Cel główny Wspieranie rodzin z terenu Gminy Miasta Bochnia przeżywających trudności w wypełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej w celu przywrócenia zdolności do ich pełnienia.			
Cele szczegółowe			
1.	Realizacja systemu wsparcia materialnego dla rodzin z dziećmi		
	1.1. Świadczenia z pomocy z społecznej na rzecz rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin z dziećmi korzystających z pomocy finansowej
	1.2. Realizacja programów wsparcia materialnego rodzin np. Bocheńska Karta Rodzinna, Karta Dużej Rodziny, stypendia szkolne, zasiłki szkolne itp.	MOPS, UM, Miejski Zespół Edukacji	Liczba realizacji w ramach poszczególnych programów: Liczba wydanych BKR i KDR Liczba zrealizowanych stypendiów szkolnych i zasiłków szkolnych
	1.3. Zapewnienie dostępu do systemu świadczeń rodzinnych	MOPS	Liczba rodzin pobierających świadczenia rodzinne
2.	Tworzenie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i profilaktyka		
	2.1. Świadczenie wsparcia w formie asystenta rodziny	MOPS	Liczba rodzin objętych wsparciem AR Liczba osób w rodzinach objętych wsparciem AR Liczba dzieci w rodzinach objętych wsparciem AR Liczba zatrudnionych asystentów rodziny
	2.2. Zapewnienie pomocy asystenta rodziny rodzinom wychowującym lub oczekującym na narodziny dziecka niepełnosprawnego lub ciężko chorego	MOPS	Liczba rodziny objętych wsparciem
	2.3. Świadczenie pracy socjalnej dla rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin objętych pracą socjalną
	2.4. Świadczenie usług dla rodzin z dziećmi	MOPS	Liczba rodzin korzystających
	2.5. Świadczenie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego dla rodzin (w tym: prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, terapeutycznego, medycyjnego), działania edukacyjne i profilaktyka	MOPS, PK, MKRPA, OIK, placówki oświatowe, PPP Ośrodek Środowiskowej Pomocy Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży do 21 roku życia.	Liczba udzielonych porad i konsultacji Liczba rodzin objętych wsparciem

	2.6. Tworzenie warunków do powołania oraz działania rodzin wspierających	MOPS	Liczba inicjatyw/ naborów
	2.7. Tworzenie warunków do działania grup wsparcia dla rodzin	MOPS	Liczba inicjatyw/grup
	2.8. Podejmowanie działań profilaktycznych oraz interwencyjnych	MOPS, Zespół Interdyscyplinarny, MCDiM, MDK, PiMBP, placówki oświatowe, Straż Miejska, SPMZOZ, KPP	Liczba przedsięwzięć Liczba prowadzonych procedur NK Liczba skierowanych wniosków do sądu o wgląd w sytuacje rodziny Liczba skierowanych wniosków do MKRPA
3.	Świadczenie pomocy dzieciom i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub zagrożonych kryzysem		
	3.1 Świadczenie wsparcia i pomocy dla dzieci	MOPS, MCDiM, Poradnia psychologiczno - pedagogiczna, placówki oświatowe, Ośrodek Środowiskowej Pomocy Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży do 21 roku życia.	Liczba dzieci objętych wsparciem MCDiM Liczba dzieci objętych wsparciem wolontariuszy MOPS Liczba dzieci objętych pomocą psychologa i pedagoga szkolnego
	3.2 Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży	MOPS, MCDiM, placówki oświatowe, MDK, PiMBP, MOSiR	Liczba wydarzeń Liczba uczestników
4.	Profesjonalizacja i integracja działań a rzecz wspierania rodziny oraz rozwój usług społecznych na rzecz dziecka i rodziny		
	4.1. Wzmacnianie i rozwijanie umiejętności osób świadczących pomoc w obszarze wspierania rodziny	Kierownicy placówek z terenu miasta delegujący pracowników do udziału w szkoleniach	Liczba szkoleń/superwizji Liczba uczestników szkoleń
	4.2. Tworzenie klimatu sprzyjającego integracji działań na rzecz wspierania rodziny	MOPS, placówki oświatowe, MCDiM	Liczba inicjatyw
	4.3. Rozwój usług społecznych na rzecz dziecka i rodziny	MOPS, placówki oświatowe, MCDiM, Urząd Miasta	Liczba Inicjatyw

Program jest realizowany przez jednostki organizacyjne Gminy Miasta Bochnia, w szczególności:

- Urząd Miasta Bochnia,
- Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Miejski Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy,
- Miejskie Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”,
- Straż Miejska,
- Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji,
- Miejski Dom Kultury,
- Ośrodek Środowiskowej Pomocy Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży do 21 roku życia.
- Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna,
- przedszkola i placówki oświatowe z terenu miasta Bochnia,
- placówki opieki zdrowotnej,

we współpracy ze środowiskiem lokalnym, odpowiednimi jednostkami powiatowymi, administracją rządową, sądami i ich organami pomocniczymi, policją, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi i społecznymi.

Celem tej współpracy jest w szczególności diagnoza sytuacji rodziny, uzgodnienie kierunków działań i sposobów ich realizacji oraz pozyskania dla rodziny wsparcia z zasobów środowiska lokalnego.

Koordynatorem Programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni. Jednostki organizacyjne Gminy Miasta Bochnia zobowiązane są do współpracy z MOPS w zakresie jego realizacji i ewaluacji. Koordynator Programu jest zobowiązany do rozpatrywania i ewentualnego uwzględniania wniosków i postulatów podmiotów uczestniczących w wykonywaniu zadań Programu.

VIII. FINANSOWANIE

Zadania Programu realizowane będą ze środków:

- **budżetu Gminy Miasta Bochnia** – przyjmuje się, że wydatki roczne na realizację programu (w tym zatrudnienie asystentów rodziny) ponoszone ze środków własnych nie będą niższe niż **539000,00 zł**
- **dotacji i grantów** – wartość środków ze źródeł zewnętrznych pozyskiwanych na realizację programu jest zależna od możliwości, tj. ogłaszanych konkursów i grantów

IX. EWALUACJA I SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Program podlega rocznej ewaluacji opracowywanej w formie sprawozdań przedkładanych odpowiednim organom w terminach określonych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz przepisach wykonawczych. Na potrzeby ewaluacji Programu MOPS gromadzi dane ilościowe i jakościowe. Podmioty uczestniczące w realizacji Programu są zobowiązane przekazywać MOPS w Bochni informacje dotyczące wykonanych zadań.

X. SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1. Struktura gospodarstw domowych wg Narodowego Spisu Powszechnego 2002 r.

Tabela 2. Liczba rodzin z dziećmi w Bochni w latach 2016 - 2018

Tabela 3. Bezrobocie w Gminie Miasta Bochnia w latach 2013-2018

Tabela 4. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w latach 2006-2018

Tabela 5. Typy rodzin objętych pomocą społeczną

Tabela 6. Główne powody przyznawania pomocy społecznej w latach 2016 - 2018

Tabela 7. Wsparcie asystentów rodziny w latach 2013-2018

Tabela 8. Wsparcie udzielane rodzinom przez szkoły w latach 2017-2018

Tabela 9. Liczba dzieci dożywianych

Tabela 10. Liczba rodzin z dziećmi objętych nadzorem kuratorów sądowych

Tabela 11. Liczba spraw prowadzonych w rodzinach

Tabela 12. Wsparcie udzielane w Miejskim Punkcie Konsultacyjno-Informacyjnym dla Osób Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy w latach 2008-2018

Tabela 13. Przemoc w bocheńskich rodzinach w latach 2013 – 2018

Tabela 14. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w latach 2013-2016

Tabela 15. Trudności rodzin dzieci uczęszczających do MCDiM „Ochronka”

Tabela 16. Liczba dzieci z terenu Miasta Bochnia umieszczonych w pieczy zastępczej

Tabela 17. Liczba rodzin zastępczych funkcjonujących na terenie Miasta Bochnia